

*Люшненко Олександр,  
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти  
за спеціальністю 025 Музичне мистецтво  
Житомирського державного університету імені Івана Франка  
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,  
доцент кафедри мистецької освіти  
Житомирського державного університету імені Івана Франка  
Бовсунівська Наталія Миколаївна*

## **ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ XX СТОЛІТТЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ БІОГРАФІЇ ІВАНА ПАТОРЖИНСЬКОГО**

*В статті простежується рівень розвитку української академічної вокальної школи крізь основні життєві події видатного українського співака Івана Сергійовича Паторжинського. Вказано, що його життєві паралелі підпорядковувалися наявним ступеням освіти того часу: нижчої ланки (церковнопарафіяльна школа), середньої (духовна семінарія), вищої (Катеринославська консерваторія (нині – Дніпровська музична академія)).*

**Ключові слова :** вокальна школа, академічний спів, оперне мистецтво, консерваторія, виконавська манера, церковнопарафіяльна школа, хоровий спів.

Вокальне мистецтво пройшло великий шлях, проте сьогодні розуміння його суті складається з непередбачуваних викликів. Глобалізація та технологічний прогрес забезпечують його доступність. На перший погляд. Але жодна технічна інновація не замінить тепла або потужності оркестру, помаху лебединих рук балерини, людського живого голосу. Оперу практично завжди називають синтетичним жанром мистецтва – в сенсі органічного поєднання

співу, інструментального супроводу, хореографії, режисури, сценографії. Італія стала плацдармом і джерелом натхненного розвитку цього жанру мистецтва в Європі та Україні...

З моменту тріумфу «Запорожця за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1863 р.) національна опера торує свій самобутній шлях, долаючи перепони. За відносно недовгий (у порівнянні з іншими) шлях розвитку вона подарувала світу видатні зразки а також цілу плеяду співаків, яких історія вже назвала корифеями. Одним з них став Іван Сергійович Паторжинський (1896–1960 рр.).

Незважаючи на велику популярність у світі та Україні, про співака збереглося дуже мало джерел. Та й вони мають характер мемуарів. Д. Гнатюк (учень І. Паторжинського), О. Колодуб, Л. Кудрявцев, І. Курас, А. Паламаренко, В. Харитонova писали про Івана Сергійовича як людину, характеризували репертуар.

Мета роботи – багатовекторна. Це:

- простежити рівень вокального мистецтва України через призму біографічних даних Івана Паторжинського;
- виокремити характерні особливості творчого стилю співака, який викристалізовувався на перетині історичних катастроф і попри радянську заангажованість;
- визначити найкращі педагогічні принципи викладання вокалу, які не втратили своєї актуальності в сучасних умовах.

У дослідженні застосовано аналітичний, історичний, мистецтвознавчий методи дослідження.

Іван Сергійович Паторжинський виріс у багатодітній родині в с. Петро-Свистунове (Катеринославська губернія). Згодом навчався в церковнопарафіяльній школі в Бахмуті, а після її закінчення – в духовній семінарії. Що на той момент представляла собою освіта в таких навчальних закладах? В першу чергу – це хоровий спів. З назви зрозуміло, що заклади мали відношення до храму, який працював в кожному українському (на той час – в складі російської імперії) селі. Православна традиція передбачає використання в Літургії людського голосу, хору. Тому ази колективного вокального виконання юнак отримав саме там. Проте, саме в семінарії чудо-бас Івана почула знана в краї мисткиня – Зінаїда Малютіна (1881–1976 рр.): співачка (сопрано), педагог, професорка Катеринославської консерваторії, засновниця Катеринославської української вокальної школи.

Пані Малютіна – потужна фігура у світі мистецтва. Зазвичай це покликання вибирають ветерани або ті, хто завершив свою артистичну кар'єру. Але в цьому випадку ми маємо справу з чудовим винятком: молода солістка з вражаючим голосом вибрала шлях педагогіки, залишаючись гастролуючою артисткою. Джерела описували її як «<...> ліричне сопрано, з особливо звучним центром і низами, ясне, продумане фразування і щире почуття, експресію без афектації. Володіє голосом пані Малютіна досить вільно.... До її достоїнств слід віднести ще невтомність – пані Малютіна співала дуже багато і дуже охоче, причому голос звучав однаково рівно й свіжо. Таку вокальну бадьорість не часто зустрінеш на концертній естраді. Публіка приймала концертантку з великою симпатією. Успіх був великий» [1].

Перші десятиліття ХХ ст. на території сучасної України можна охарактеризувати словами «суцільна руїна»: після смерті М. Лисенка його школу переформатовують, закордон виїхали потужні вокальні сили, вбито М. Леонтовича. З огляду на ці події, зауважимо, що українська вокальна школа перебувала на новітньому етапі формування [2].

У 1919 р. Катеринославське музичне училище було реорганізовано в консерваторію. Великою інновацією стало введення в навчальну програму творів українських композиторів і народних пісень. Цьому сприяла професор З. Малютіна, яка вважала, що в опері має бути поняття «архетип».

Її вокальний клас був багаточисельним: понад двадцять вихованців. Але особливо вирізнявся талантом Іван Паторжинський, який в свої 15 років так вразив професорку, що вона запропонувала йому безоплатні заняття в закладі. Головні риси її педагогічного стилю це висока майстерність дихальних технік, вимоглива доброзичливість, артикуляційна довершеність

голосового апарату, розуміння опери, як високого зразка синтезу музики, слова, візуалізації. До цього додавалася ще й осягнення образу і пошук драматургічних особливостей твору.

Сучасники зазначали, що вплив пані професорки на її вихованця відчувався протягом всього життя співака. Особливо це відчувається у виконанні українських опер: мало знайдеться мистецтвознавців, які не вважають знаменитий дует Карася (І. Паторжинський) та Одарки (М. Литвиненко-Вольгемут) з опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського видатним і найкращим. Але це буде в майбутньому і вже в театрі, про який мріяла більшість обдарованих і геніальних співаків – Київській опері. Як і його викладачка, Іван Сергійович поєднував артистичну кар'єру з викладацькою. Формула занять Івана Сергійовича – це поєднання трьох основних складових:

- репертуару, на основі якого формується майстерність виконавця. В цьому сенсі віддавалася перевага українській народній пісні (як незамінній платформі для розвитку вокальних навичок з її підкресленим *legato*, м'якій, плинній мелодійній лінії);

- індивідуальний підхід до кожного студента у пошуку його власної тембральної палітри;

- психологічна стимуляція студентів до саморозвитку. Він вимагав від них не тільки технічно точного виконання, а й глибокого осмислення мистецтва. Ноти на слова – то лише гола техніка, бо не ними багата музика. Емоція, тонкий нюанс слова та мелодії вважав основою вокалу [3; 4].

Очевидно, що його методика викладання вокалу дала свої неперевершені результати, бо Іван Сергійович виховав потужну плеяду митців. Серед його учнів народні артисти Д. Гнатюк, А. Кикоть, Є. Червонюк, Л. Остапенко. Але, все ж варто зауважити, що творчість та основні засади вокальної школи Івана Сергійовича Паторжинського все ще чекають глибокого аналізу.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Таїсія Козак. Зінаїда Малютіна – засновниця Катеринославської української вокальної школи. Портал «Дніпро Культура». URL : [https://www.dnipro.lib.dp.ua/Zinayida\\_Malyutina](https://www.dnipro.lib.dp.ua/Zinayida_Malyutina)

2. Гнидь Б. П. Історія вокального мистецтва : підручник. Київ : НМАУ, 1994. 320 с.

3. Паламаренко А. Виконавські акценти виразності сценічного мовлення в українській опері (з досвіду роботи Івана Паторжинського / *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2022. № 3-4. С. 197-211. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chasopys\\_2022\\_3-4\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chasopys_2022_3-4_15)

4. Кречко Н. М. Вокальна школа Івана Паторжинського. Музика в діалозі з сучасністю: комунікативні аспекти музичної культури України ХХІ століття : тези доп. щорічної наук.-практ. ін.-конф. проф.-викл. складу, докторантів, аспірантів, магістрів та студентів. м. Київ. 23 квітня 2020. Київ : видавничий центр КНУКіМ. С. 38 – 41.